

המכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין

המרכז למורשת המודיעין

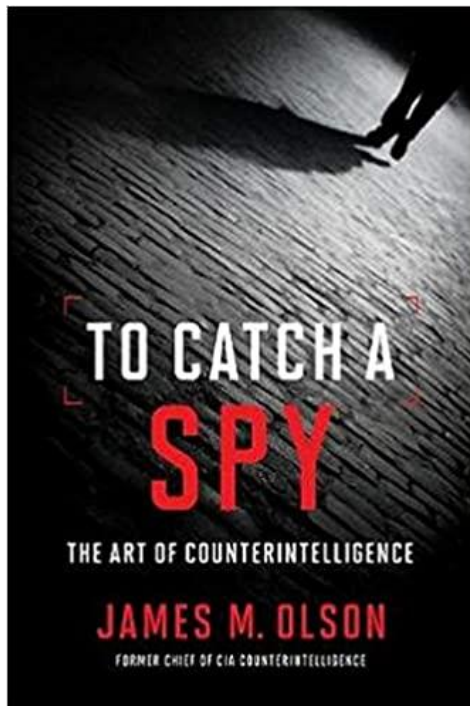
”ביקורת ספרים”

מודיעין מסכל: סקירת ספרו של ג'יימס אולסון: “לתפוס מרגל”

To Catch a Spy: The Art of Counterintelligence, 2019, Georgetown University Press¹

ד"ר אבנר ברנע²

ספרות מקצועית חוקרת בנושא מודיעין מסכל (Counterintelligence) אינה רחבה כמו בתחומי מודיעין אחרים, גם כיום, כאשר לימודי המודיעין מתפתחים בעולם במהירות, לצערי בישראל ההתפתחות איטית יותר. הספר: To Catch a Spy: the Art of Counterintelligence נכתב ע"י ג'יימס אולסון (Olson), בכיר לשעבר ב-CIA, שהיה הממונה בו על תחום המודיעין המסכל. כיום אולסון מלמד מודיעין בבית הספר לממשל ומנהל ציבורי ע"ש בוש באוניברסיטת Texas A&M. הספר פותח צוהר מרתק אל תחום מודיעיני זה.

מתוך אתר Amazon

ניסיונו הרחב ורב השנים של אולסון, בא לידי ביטוי בספר, שעוסק במקביל בתיאורים מעשיים של פעילות מודיעין מסכל בארה"ב וגם ברמת העקרונות של אופן ניהול פעילות זו. המחבר לוקח את הקורא למסע מרתק במרכזו עומדת הכרת מבצעי מודיעין אמריקאיים נגד המודיעין הרוסי, הסיני והקובני במטרה למנוע נזק לביטחון הלאומי של ארה"ב. בעוד שבישראל יש לנו תמונה מסוימת על פעילות המודיעין הרוסי, הרי שתיאור פעילות המודיעין של סין ושל קובה בוודאי תחדש לקורא הישראלי וכך גם לגבי המאמץ הרוסי המיוחד מול ה"אויב העיקרי"-ארה"ב. הופתעתי לקרוא על התחכום של המודיעין הקובני והסיני שנמצאים בדרך כלל מתחת לרדאר התקשורת/מחקרי ועל ההצלחות המרשימות בחלקן, שהיו להם מול ארה"ב. יצוין כי נקודת המבט של אולסון איננה נגזרת רק מתפקידו כממונה על הנושא ב-CIA אלא גם מתמונה מקיפה על הנעשה בתחום זה בארגוני מודיעין אחרים של ארה"ב. אולסון מקדיש תשומת לב מיוחדת למבצעי "סוכנים כפולים" (Double-Agent Operations) שניהלו האמריקאיים מול שלושת

¹ Olson, J. M. (2019). *To Catch a Spy: The Art of Counterintelligence*. Georgetown University Press.
² עמית מחקר במרכז לחקר הביטחון הלאומי באוניברסיטת חיפה. לשעבר בכיר בשב"כ.

ארגוני המודיעין הללו. תחום הסוכנים הכפולים בד"כ חוסה תחת מעטה כבד של סודיות, והנה בספר זה אנו נחשפים למידע על מבצעי מודיעין רבים של האמריקאים ולומדים על הקשיים שבניהולם. לדעת אולסון, אלו הם המבצעים המורכבים ביותר בדיסציפלינה של המודיעין בכלל, במיוחד כשמול האמריקאים עומדי ארגוני מודיעין רבי תושייה וניסיון מבצעי.

לאמיתו של דבר, מאז ספרו הקלאסי של ג'ון מסטרמן: *The Double Cross System: The classic Account of World War Two Spy-Masters*³ שיצא לאור ב-1972 (יצא בעברית בשם: הסוכנים הכפולים, הוצאת מערכות / משרד הביטחון, 1975), לא קראתי ספר כה מחכים על תחום מודיעיני רגיש זה. הספר סוקר לא רק את מאמצי הסיכול האמריקאיים מול שירותי המודיעין של רוסיה, סין וקובה, אלא נותן לקורא תובנות לגבי אופן ניהול "מלחמת המוחות" של המודיעין המסכל כולל דגש על הערך המוסף שבא לידי ביטוי בחשיפת סוכנים שפעלו בחשאי נגד ארה"ב אף כי בחלק מהמקרים חשיפתם הייתה מאוחרת מדי. אולסון בוחר להדגיש במיוחד נושאים הקשורים ליכולות האישיות הנדרשות מעובדי המודיעין המסכל ודן באופן המיון, הבחירה, התפקוד והניהול שלהם כדי להפיק מהם את המירב. הכותב מקיים דיון על הייחוד והחשיבות של נושאים אלה בתוך המודיעין האמריקאי, לאו דווקא בקרב המודיעין המסכל, בגין אכזבות רבות שהיו עם עובדים שלא עמדו בסטנדרט המצופה וכתוצאה מכך נפגעה לעיתים משמעותית איכות עבודת המודיעין. הדגש שלו הוא על כך שמודיעין מסכל הוא תחום-משנה חשוב העומד בפני עצמו בתוך סל מקצועות המודיעין, המחייב התמקצעות שונה. שיטת הכתיבה של אולסון מעשית מאד למי שעוסק בתחום וגם למי שהנושא מעניין אותו. לאחר תיאור הפעילות הסינית, הרוסית והקובנית, מציג אולסון את "עשר הדברות" של המודיעין המסכל, כפי שפרסם בראשית שנות ה-2000, ושרובן נכונות גם לתחומי מודיעין רבים נוספים (אימוץ גישה התקפית, שליטה בשטח, הכרה בערך המקצועיות, לימוד ההיסטוריה ולקחיה, מתן חשיבות למחקר, הימנעות מעבודה מקבילה בארגונים השונים, הכשרה, התעקשות מול אלה הנוטים להמעיט מחשיבות התחום למרות חוסר הסבלנות והביקורת, לא להישאר בתפקיד זמן רב מדי ולעולם לא לוותר), ולאחר מכן הוא מפרט 12 מקרים שמדגימים את האתגרים של המודיעין המסכל. בסוף כל פרק יש סיכום: *lessons learned* – המדגיש את הלקחים העיקריים מהאירועים שנדונו, דבר שאיננו מוצאים בד"כ בספרות מודיעין מסכל. בחלקו האחרון של הספר קיים פרק *Conclusions* – שעניינו לקחי האישיים של אולסון מעיסוקו רב-השנים בתחום זה. לאמיתו של דבר מדובר במעין ערכת כלים (*Kit-Tool*), שבה המחבר ממליץ מה ואיך יש לעשות כדי "להביס את האויבים", בתחומים שונים כגון: חדירה לארגוני מודיעין של האויב, מעקב ופיקוח, ניתוח מידע מפעילות מבצעית, אימון סגל אנשי המודיעין והכשרה פסיכולוגית לאנשי המודיעין בדגש על עולם הסוכנים הכפולים.

כנראה שלא ניתן לכתוב ספר על מודיעין ללא אזכור ישראל. אחד משנים עשר המקרים שאולסון מנתח הוא פרשת ג'ונתן פולארד. אולסון מביע בהקשר זה תמיהה כיצד העז המודיעין הישראלי להפעיל סוכן שכזה בליבת קהיליית המודיעין האמריקאית, שהרגישה נבגדת כאשר נחשפה פרשיית פולארד. הוא תוהה כיצד בישראל לא שמו לב לאדם בעל קווי אישיות בעייתיים, שאיננו מכיר את מושג הנאמנות ומונע רק על ידי בצע כסף. אולסון ביקורתי מאד גם כלפי קהיליית המודיעין האמריקאית שקיבלה אדם שכזה לתוכה ולא חשפה אותו בזמן, במיוחד בהתחשב בהפעלתו הרשלנית ע"י ישראל, אותה הוא מכנה כ"אחד ממבצעי המודיעין המטופשים של

Masterman, J. C. (2013). *The Double-Cross System: The Classic Account of World War Two Spy-Masters*. Random House.³

המודיעין הישראלי". חלק מהפרטים שאולסון מספר על פולארד מחדשים ואחרים פורסמו בעבר, אך לקרוא אותם מפרי עטו של בעל סמכות וידע פנימי כמו אולסון, גורם לזעזוע ולתדהמה מעוצמת הכשלון הישראלי. לקח חשוב מהספר לישראל הוא שאפשר ואף צריך לדון ביתר פתיחות בנושא המודיעין המסכל כמרכיב חשוב בביטחון הלאומי, הן במסגרת הדיון הציבורי ביטחוני והן במחקר האקדמי, כל זאת מבלי שהביטחון יפגע.